

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ПРОБЛЕМИ СИСТЕМИ ВНЗ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Освіта - один з показників економічно розвинутої держави. Освіта, як було задекларовано на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в 2002 р., виступає головним інструментом для створення гуманного, рівноправного та уважного до проблем людини суспільства, в якому кожен індивід повинен мати свою людську

гідність. [2]

Формування ринкових відносин, становлення в Україні демократичної держави передбачають зміну цільових настанов вищої освіти як соціальної системи та елементу інфраструктури ринку праці. Це забезпечення потреб держави у спеціалістах різних професій і рівнів кваліфікації, задоволення різноманітних освітніх потреб особистості заради її розвитку і самореалізації.[3]

Процес євроінтеграції передбачає створення загальноєвропейського освітнього простору на основі розроблення єдиних критеріїв і стандартів у галузі освіти та науки з метою визнання періодів та термінів підготовки фахівців з вищою освітою, що сприятиме співробітництву між вищими навчальними закладами Європи, мобільності викладацького складу та студентів.

У рамках Болонського процесу формується європейський простір вищої освіти (ЄПВО), визначений географічними та інституційними нормами Європейської культурної конвенції. Болонський процес передбачає структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміну освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у вищих закладах Європи. Проте він не передбачає уніфікації змісту освіти. Навпаки, у багатьох документах Болонського процесу зазначається, що кожна країна – учасниця повинна зберегти національну палітру, самобутність та надбання у змісті освіти й підготовці фахівців з вищою освітою, а далі

запровадити інноваційні прогресивні підходи до організації вищої освіти, які властиві ЄПВО.

На всіх етапах Болонського процесу зазначається, що цей процес добровільний; ґрунтується на цінностях європейської освіти і культури; такий, що не нівелює національні особливості освітніх систем різних країн Європи; багатоваріативний, гнучкий, поступовий. Кінцевою метою цього процесу є забезпечення якості вищої освіти, відповідної суспільним, особистісним та виробничим потребам, що продукуватиме конкурентоспроможного фахівця, здатного легко адаптуватися в економічному просторі європейських країн. [5]

Стратегія розвитку вищої освіти України в умовах Болонського процесу передбачає створення інфраструктури, яка дозволить ВНЗ максимально реалізувати свій індивідуальний потенціал у плані задоволення високих вимог європейської системи знань та адаптувати систему вищої освіти України до принципів, норм, стандартів і основних положень європейського простору вищої освіти, прийнятих і ефективних для нашої держави і суспільства.

Гармонізація вищої освіти України відповідно до вимог ЄПВО, її розвиток здійснюватиметься за певними принципами. Насамперед, це пріоритетне запровадження інноваційних досягнень освіти та науки, тому, що саме інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити, сформувавши покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Як наслідок, основна увага приділятиметься загальному розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички. [5]

Система вищої освіти Україні має особливості територіальної організації, які є наслідком історичного та соціально-економічного розвитку і визначаються рівнем розвитку і розміщення продуктивних сил країни, особливостями розміщення населення, розвитком самої науки.

Державна політика у освітній галузі спрямована на досягнення українською освітою сучасного світового рівня, відродження й подальший розвиток національних науково-освітніх традицій, оновлення змісту, форм і методів навчання. Особливостями сучасного розвитку системи вищої освіти є спрямованість регіонів на підготовку кадрів з вищою освітою переважно для власних потреб, швидке зростання потужності вищих навчальних закладів та підвищення їх рівня акредитації, поширення напрямків підготовки спеціалістів, підвищення самостійності, комерціалізація діяльності ВНЗ.

Діяльність вищої школи виконує дві основні функції: професійно-економічну та соціальну. Професійно-економічна функція вищої освіти - забезпеченні кадрами спеціалістів відповідно потребам економіки країни. Соціальна функція виявляється в тому, що освіта є засобом задоволення інтелектуальних потреб людини та визначається розвитком виробництва.

Таким чином, вища школа впливає на всі сфери життя країни та її регіонів. Прогрес в економічному, соціальному, технічному і духовному розвитку країни можливий тільки як наслідок удосконалення національної освітньої системи. Отже, вища школа є механізмом, за допомогою якого можливі якісні зміни у суспільстві, які особливо помітні на регіональному рівні.

Освітній комплекс (ОК) України довгим чином був невід'ємною частиною освітнього комплексу СРСР, тому має відмінності в структурі та організації у порівнянні з іншими країнами.

На сучасному етапі розвитку країни можливо виділити наступні риси територіальної організації освітнього комплексу України:[4]

- залежність рівня розвитку і територіальної організації ОК від рівня розвитку і розміщення продуктивних сил. В основі цієї закономірності лежить географічний поділ праці, під впливом якого змінюється рівень економічного розвитку територій, чисельність та структура населення;

- залежність територіальної концентрації навчальних закладів від особливостей систем розселення населення. Найвищі показники охоплення

населення вищою освітою спостерігаються у тих регіонах, де рівень урбанізації має найвищі значення (Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Запорізька області);

- диференціація територіальної організації ОК, яка визначається не тільки соціально-економічними факторами, а й напрямами державної політики.

Сучасні зміни територіальної організації освітнього комплексу України зумовлені дією багатьох чинників: економічних, історичних, природно-географічних, екологічних, демографічних. Але найважливіший вплив на сучасну територіальну організацію освітнього комплексу мають демографічні та економічні чинники. Зовнішні чинники також мають значення на розвиток освітнього комплексу України. Це насамперед зростаючі вимоги світової економіки до якості робочої сили, інтеграція України у міжнародне співтовариство та приєднання нашої країни до Болонського процесу.

Запорізька область, як одна з індустріалізованих і урбанізованих областей України, має досить розвинену систему вищої освіти, яка почала закладатися в радянський період в зв'язку з потребами господарства регіону у спеціалістах, в основному, для важкої промисловості.

До 1917 р. в області не було жодного закладу вищої освіти. Мережа вищих навчальних закладів в Запорізькій області починає швидко рости в 30-х роках. На базі трирічних педагогічних курсів відкриваються 3 педагогічних інститути – в Запоріжжі, Мелітополі, Бердянську; на базі технічного училища і технікума – інститут сільськогосподарського машинобудування (сучасний Запорізький національний технічний університет) і інститут інженерів-механіків сільського господарства у Мелітополі (нині Таврійський державний агротехнологічний університет). Названі вищі навчальні заклади є найстарішими ВНЗ в області. На початку 60-х рр. ХХ ст. у Запоріжжі працювали машинобудівельний, педагогічний і фармацевтичний інститути, а також інститут удосконалення вчителів і інститут удосконалення лікарів.

Усього в 6 інститутах і 21 технікуму області займалося в ці роки більше 27 тис. студентів. У 70-80-х рр. з'являється незначна кількість нових ВНЗ, які тепер відносяться до навчальних закладів I-II рівня акредитації. В перше десятиріччя в незалежній Україні спостерігалися дуже високі темпи утворення нових ВНЗ. Така ситуація проявилася і в Запорізькій області, де утворилося більше 10 нових навчальних закладів вищої освіти III-IV рівня акредитації (у 1993 р. в області налічувалось 7 ВНЗ, у 1995 р.– вже 12 ВНЗ, у 2005 р. – 20 ВНЗ III-IV рівня акредитації). Серед спеціалізацій запорізьких ВНЗ можливо виділити 14 основних напрямів, серед яких лідирують інженерні і промислові технології, гуманітарні науки і іноземні мови, економічні науки і правознавство.

Таким чином, в історії формування системи закладів вищої освіти в Запорізькій області можна виділити періоди: 1)30-ті рр. – поява перших ВНЗ; 2)50-70-ті рр. – поступове незначне розширення мережі ВНЗ, в основному I-II рівня; 3)90-ті рр. – дуже високі темпи утворення нових ВНЗ I IV рівнів акредитації і філіалів університетів та інститутів інших міст України, що пояснюється загальними особливостями переходу українського суспільства до ринкових відносин.

В області було засновано такі філії: Інститут бізнесу і технологій (філія в м.Запоріжжя); Європейський університет (філія у Запоріжжі); Запорізький юридичний інститут Дніпропетровського університету МВС України (створено у серпні 1994 року на базі училища міліції м. Запоріжжя), Запорізький інститут ім. гетьмана П.Сагайдачного Міжрегіональної Академії управління персоналом (рік заснування – 1995,IV рівень акредитації, м. Запоріжжя); — Україна, відкритий Міжнародний університет розвитку людини (філії в Запоріжжі і в Мелітополі), університет культури (філія Київського національного університету культури і мистецтв в Запоріжжі). У Мелітополі відкрито філію Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій.

Вища школа Запорізької області є сьогодні найважливішим фактором кадрового і наукового забезпечення розвитку регіону і країни. Сьогодні в області біля 40 вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, у яких вчиться майже 95 тис. студентів. Серед закладів вищої освіти домінують ВНЗ державної форми власності. Особливістю територіальної організації системи вищої освіти області є концентрація ВНЗ в обласному центрі та найбільших районних центрах (Мелітополь, Бердянськ).

Огляд географії системи закладів вищої освіти в області виявляє нерівномірність їх розташування: більшість ВНЗ I-II (12) та III-IV (12) рівня акредитації сконцентровано в обласному центрі – м.Запоріжжі, в містах, районних центрах – Мелітополі (відповідно – 4 і 4), Бердянську (3 і 3), Токмаку (1 і 1). ВНЗ I-II рівня акредитації розташовані в містах Василівка (1), Дніпрорудний (1), Енергодар (1), Оріхів (1), Приморськ (1). [1]

Така просторова закономірність пояснюється, в першу чергу, економічними чинниками, тобто потребою міст у висококваліфікованих спеціалістах, розвитком промисловості і соціальної сфери, транспортною забезпеченістю, а також історичними і культурними чинниками.

Таким чином, лише у 8 з 20 адміністративних районів Запорізької області (Запорізький, Мелітопольський, Бердянський, Токмацький, Василівський, Оріхівський, Приморський, Кам'янсько-Дніпровський) молоді люди мають можливість отримати вищу освіти — вдома, не витрачаючи додатково кошти на транспортні затрати та проживання. Така ситуація впливає на створення рівних умов і можливостей для здобуття громадянами повноцінної освіти протягом життя.

На сучасному етапі система вищих навчальних закладів області здійснює широкий спектр освітніх послуг, якість яких визначається досить високим положенням їх у рейтингу ВНЗ України. Розвиток системи вищої освіти в умовах єдиного європейського освітнього простору потребує моніторингу тенденцій змін співвідношення підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей з урахуванням сучасних структурних змін у

господарстві Запорізького регіону і країни для подальшого удосконалення територіальної організації і управління вищою освітою. [4]

Список літератури:

1. Запорізька область в цифрах. Короткий статистичний довідник. – Запоріжжя, 2006 -187с.
2. Левківський К., СтепаненкоС., Тимошенко Н. Освіта для сталого розвитку// Вища школа.- 2007.- № 5. – С.17.
3. Марцик В. Вища школа України на шляху трансформації у Європейський освітній простір// Вища школа.- 2007.- № 5. – . С.27-35.17.
4. Мельниченко Т.Ю. Сучасний стан і перспективи розвитку освітнього комплексів України в контексті Болонського процесу // Український географічний журнал.-- № 1, 2006. – С.54-58.
5. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України // Вища школа.- 2007.- № 5. – С. 3-15.